

ARIADNE OP NAXOS. TOEGESCHREVEN AAN CARPACCIO (COLL. LANZ, AMSTERDAM)

ARIADNE OP NAXOS
EEN VROEG-ITALIAANSCH SCHILDERSTUK
IN HET STEDELIJK MUSEUM

Op de Italiaansche tentoonstelling in het Stedelijk Museum te Amsterdam trekt een merkwaardig schilderstuk de algemeene aandacht. Het is fleurig van toon en tamelijk naief van opvatting en constructie. Men weet niet met zekerheid, wie de schilder is, maar er zijn voldoende aanwijzingen om het ontstaan van het stuk te dateeren in den overgangstijd van de vijftiende tot de zestiende eeuw en den kunstenaar, die het schiep, te zoeken in den kring der Venetiaansche schilders van die periode.

Volgens den catalogus komt het werk uit de omgeving van Vittore Carpaccio, den vroegen tijdgenoot van de Bellini's, van Titiaan, Tintoretto en andere meesters uit het glorieusperk der stad van San Marco.

Vroeger werd het toegeschreven aan den schilder Francesco Caroto, die omtrent dien tijd in het atelier van Liberale, den stichter der school van Verona werkzaam was. Omdat uit de andere met zekerheid bekende werken van Caroto te weinig originaliteit spreekt om op zoo eenvoudige en toch dramatische wijze een verhaal uit te beelden als het stuk in kwestie, heeft men deze toeschrijving laten varen en het werk geplaatst in de sfeer van Carpaccio, den verteller bij uitnemendheid. Enkele bijzonderheden, zooals het zwakke perspectief, maar de goede visie op de figuur, van welke beide eigenschappen Carpaccio in zijn oeuvre, b.v. in de verschillende door hem geschilderde levendige scènes uit het leven van Sint Ursula eigen zijn, maken deze laatste attributie niet onwaarschijnlijk.

Het zeer romantische avontuur, dat Ariadne, de dochter van Minos, den koning van Kreta, volgens de Grieksche mythe met Theseus, den nationalen cultuurheld beleefde, is reeds door de oudste schrijvers behandeld en Ovidius, de Romeinsche dichter, vlechte het in bij zijn „Heldinnenbrieven”, die de lotgevallen van alle bekende vrouwen uit de oudheid op dramatische wijze schilderen. Vondel heeft deze brieven in 1716 vertaald, deels om zich in de Latijnsche taal te oefenen, deels als voorbereiding tot zijn „Brieven der Heilige Maagden”, waarin hij de gezindheid zijner christelijke heldinnen in tegenstelling tot die der heidensche vrouwen wilde bezingen.

Ariadne nu was verliefd geworden op den heldhaftigen Theseus, die het gebied van het toenmalige Griekenland van allerlei gewelddadige monsters en roovers zuiverde.

Zij had hem geholpen bij het dooden van den Minotaurus, het monster met den stierenkop, dat de schrik der bevolking van Kreta was. Na het volbrengen van dit heldenstuk verlaat Theseus (dien men beschouwen kan als een prototype van den Germaanschen Siegfried, die den draak versloeg) Kreta om met Ariadne, de koningsdochter, naar het eiland Naxos te varen.

Na eenigen tijd laat hij de jonge vrouw alleen en onbeschermd aan haar lot over en de schilder heeft het moment, dat Ariadne zich bewust wordt van de vlucht des trouweloozen, op zijn paneel vastgelegd.

Zij staat daar vol wanhoop, de handen wringend, op het vooruitspringend stuk rots, klagend over het snood verraad van den man, die zij eens ver van haar vaderland volgde.

Het is, alsof de kunstenaar de ontboezeming, welke Ovidius haar in den mond legt, gelezen heeft en ze nauwkeurig in beeld heeft willen brengen. In Vondels vertaling luidt deze weeklacht aldus:

„Och hadden de goden toegelaten, dat gij van uw hoogen achtersteven mij gezien hadt! Mijn bedrukte gestalte had u bewogen. Zie nu eens, niet met uw oogen, maar met uw gemoed. . . ., hoe ik hier op een steenklip steun, daar de wilde zee tegenaanslaat. Zie eens, hoe ik rouw draag, hoe mijn kleederen van mijn tranen nat zijn, als van den regen. Mijn lichaam rilt als korenaren, geslagen van den Noordewind.”

Met een weinig fantasie kan men de kloeke vrouwefiguur in de stemming zien, welke de dichter hier schildert. Daarbij dient men zich alleszins te realiseeren, dat de voorstelling nog het primitieve karakter vertoont, dat den vroegen tijd der Venetiaansche school en meer bijzonder de manier van Carpaccio kenmerkt.

De verhouding van de rijzige vrouw op den voorgrond tot de eilandjes, die met hun in Venetiaanschen stijl opgetrokken kerkjes uit het water opduiken, is heelemaal onjuist, ook die tot de beide scheepjes, waarvan het verste, dat van Theseus, met bolle zeilen haastig vertrekt en het meest dichtbij den redder reeds brengt in den persoon van Dionysos, die haar bevrijden en later huwen zal.

De hooge achtersteven, waarvan Ovidius gewaagt en die het Venetiaansche type vertoont, is op beide vaartuigen goed zichtbaar, terwijl de kale rots, die in den „Heldinnenbrief” op een andere plaats beschreven wordt, prachtig uit het perspectief der zee opstijgt.

Het eiland Naxos stond in oude tijden reeds bekend om den overvloed en de kwaliteit van zijn wijngewas. Dionysos, de Grieksche Bacchus, heeft zich volgens de sage daar best bevonden. Hij bleef er en werd vader van een talrijk geslacht.

Dat is de mythe van Ariadne op Naxos, die in den loop der tijden menig kunstenaar geïnspireerd heeft — ook Richard Strauss nam ze tot onderwerp van een zijner opera's — en die hier op naieve, maar daarom juist bekoorlijke wijze, in een weldoende harmonie van kleuren verteld wordt.

Dr. J. M. C. VAN OVERBEEK